

NAVNLEYSIR VEGIR

NAVNLEYSIR VEGIR – 3. VERK Í TRILOGI HJÁ
EINAR MÁR GUÐMUNDSSON – KEMUR ÚT Á SPROTANUM

SPROTIN

Navnleysir vegir er seinasta skaldsöga í einari trilogi um, hvussu lívið hlnast hjá einari fátækari familju í Íslandi í fyrru helvt av undanfarnu öld. Bókin er um tey vesælu í eini tíð, tá ið stórar kollveltingar vóru.

Sögan er sólin, ið skínir á kavan, meðan vit ganga móti hjartari tíðum. Tað var einaferð, tá ið íslendingar einki annað ljós kendu. Tey trý trilogiverkini eftir Einar Már Guðmundsson – Fótaspor á luftini, Dreyamar á foldum og Navnleysir vegir – spretta úr slíkum tíðum. Már sigur ikki frá stórum og týðandi hendingum, men um lívið hjá almúguni, sum líður nógva sorg, og frá tíðini, sum tey livdu í. Hóast bøkurnar hjá honum snúgva seg um lívsins døpru síður, so eru bøkurnar bjartskygdar, tí hævundurin dugir so væl at meitla út djúpar persónar, at lýsa hendingar við humori, ið sprettir úr íslenskum ævintýrum, og at seta síni eymleikans fingrimerkir, ið gerast sum ein trá afturundirgerð, á allar triggjar bøkurnar.

Tann fyrsta bókin í trilogiini – Fótaspor á luftini – endar við, at gubbarnir hjá frásøgufólkinum, ið nevni seg Ravn Ólavsson, eru vaksni til mans og fullir av framfýsni og hugi at hertaka, um ikki allan heimin, so í øllum færum Reykjavík. Síðani kom Dreyamar á foldum sum eitt slag av lýriskum millumspæli og snúði seg mest um systur teirra, Sæunn, ið vit eisini hitta í Navnleysum vegum. Dreyamar á foldum er mest órógvandi bókin av teimum trimum, skrivað við kenslubornari poesi, sum lyftir tekstin upp og blæsir anda inn í hann og gevur honum vald og ávirkan. Væl er,

at Navnleysir vegir ikki hevur somu sterku poesi sum Dreyamar á foldum, men harafturímóti hevur hon sterkari, litmiklari og fjølbroyttari persónar

Bókin Navnleysir vegir snýr seg um tey litmiklu skyldfólkini, sum Einar Már skapti í undanfarnu skaldsøgunum Fótasporum á luftini og Dreyum á foldum. Søgugongdin er í Íslandi í krígunum. Landið er hertikið, og barakkir eru bygdar, og lesarin verður tikin við av øllum hendingunum, ið lýstar eru við rámandi humori. Úr stóra syskina-flokkinum fylgja vit aloftast Ragnar og Ívari. Ragnar er taxasjafførur, Spanialandsfari og kommunistur, og Ívar er náttúruheilivágsfrøðingur. Einar Már borðreiðir sum altíð fyrst við teirri hjartanemandi søguni hjá einstaklinginum og fer síðan yvir í eina meira samfelagsliga niðurstøðu. Enn ein heilarívandi íslensk tjóðarsöga, javnvigað millum søguligar heimildir og hugflog, frá meistaran hond.

Skrivistilurin hjá Einari Már er at blása upp ímyndaðar persónar til at gerast mynd á okkurt meira universelt og samfelagsliga viðkomandi, uttan tað, at hesir gerast parodiir, tí tað gerast teir undarliga nokk ongantíð. Og her hitta vit Julius Blomberg, ella Júlla Blomm, sum er ímyndin av einum pengasjúkum jøda. Ein kann undrast á, hvussu væl Már klárar at lýsa samfelagsligar trupulleikar, sjálvt fleiri ár áðrenn teir, sum nú, komu fram og elvdu til altjóða kjak. Er Júlli Blomm ikki ein nágreinilig lýsing av Evelyn Rothschild, kann verða spurt?

Miðilin hjá Einari Már til hetta undarliga stað í sálini, sum hann rakar so væl og sum eitur: at síggja støduna, sum hon veruliga er, er gjøgnum humor, sum sprettir úr tí harða og ógvusliga íslenska gerandisdegnum, tá ið fíggarlig kreppa er, á sama hátt sum ímyndin av føroyingum, sum velta og bróta upp úr nýggjum, seigliga, dag fyri dag og ár fyri ár. Tó er tað skeið at bera Már í skaldsligu viðgerð síni saman við eitt íslenskt ross, tí tá fært tú ikki humorin við, tó at tú fært tað stigjavna streivið. Már er av allarstuttligastu og gløggastu norðurlensku hævundum.

Navnleysir vegir er ein undarliga heilarívandi bók, sum fevnir um fleiri lagnur, sum kundu verið okkara egnu ella tann hjá okkara børnum, søgd við innlívingarstíli og merkiliga spádómsligum samfelagsligum og søguligum varhuga. Vilt tú verða íslendingur, ella seta teg inn í tað samfelagið og tann hugburðin og ta tjóðarsøguna, so mást tú lesa Már, og serliga Navnleysar vegir.

Eg havi ofta havt lyndi til at bera Már saman við tann franska hævundan Michel Huellebecq, men skal eg taka annan fram um hin, so taki eg Már framum, av tí at hann er jarðbundnari og hevur ikki tað sama av samfelagsligari vreiði og anti-islamistiskum svávlprættikarii, men altíð samkenslu við øllum.

Ummælarar eru samdir um, at stílin hjá Einari Már er sermerktur og minnir um tann hjá Günther Grass og Gabriel García Marquez. Men í hesum trimum verkum ger Einar tó onga roynd at gera lesaran ovfarnan við sínum vali av sjónarhorni. Frásøgurøddina eigur her Ravnur Ólavsson, ið kann skiljast sum hævundans alter ego. Hetta gevur bókunum dām av persónligu familjúsøguni hjá Einari Már, lyft upp til fiktiún. Frásigarin gerst miðdepil í Dreyum á foldum. Hann sigur seg hvørki vera filosof ella rithøvund, men einans ein, sum skjalfestir eftirtíðini hendingar fyri at »geva teimum, ið noydd vórðu at tigi, eina rødd og at minnast tey gloymdu.« Hesin eyðmjúkleiki er tann sami, sum íslenskir søgubundar nýttu. Hvørja ferð sögan hjá teimum kom upp í hæddina, pilkaðu teir hana niður fyri at leggja størri dent á hendingina og geva henni trúvirði.

Skrivistilurin hjá Einari Már er í hesum trimum bókum eins og stílin í íslensku søgunum. Hann er beinrakin, samrøðurnar stuttar og greiðar, og lítið uttanumtos er. Í s sigur frásøgurøddin eisini um Ragnar gubba sín, ið ferðaðist gjøgnum lívið sum ein melduródn, at »Hann var ikki meir enn komin, so fór hann avstað aftur.«

Men tann einfaldi stílin er bara

eitt av serkennum hjá Mári. Hann kann sigast vera ágrýtnari enn flestu rithøvundar at royna at strika burtur mörkini millum stílir og sjangrur. Áðrenn tú veitst av, so lesur tú onkra blending millum rámostu sosialrealismu og evni úr fólkaævintýrum og søgum um huldufólk, sagnum, dreyum og profetium. Hetta er magisk realisma av besta slag, sum vit kenna frá millum øðrum Williami. Siðbundna saga-søgusigingin skiftir pláss við modernaðan stíl við vakrari lýriskari symmetri.

Og tó eru hesar triggjar bókur eisini politiskt tilvitaðar. Einar Már lítir á analýtiskan hátt at urbaniseringini, sum er í Íslandi, og mótsett flestum íslenskum hævundum, so heldur Einar tað vera gott við eitt sindur av urbanisering og roynir ikki at koma við heiðurslovsongum um tað heiðurliga bóndalívið. Einar Már kemur heldur ikki við síni egnu politisku áskoðan, men tó hevur hann altíð sosialistiskan samhuga við teimum fátæku.

Bøkurnar hjá Einari Már eru odur til tey fólk, sum ganga á odda fyri at fáa modernitetinum innrás í Íslandi, teirra offur, teirra samanhald og kærleika.

Sum tú lesur hesa frálíku bókarð, gerst tú meir og meir varur við, hvussu nógv Einar Már tekur úr íslenska skaldskapinum av mannamunni. Søgur verða endursagdar í einum smábroyttum frábrigði, og persónarnir koma afturum aftur eitt sindur broyttir í lyndi og hami, men altíð við sermerktum frásøgstíli. Einar Márs skaldsøgur eru søguligar skaldsøgur av teimum allarbestu. Tey sýna okkum persónar, sum bæði eru evni í sjálvum søgunum, eins væl og virknir luttakarar í hendingunum. Navnleysir vegir leggur fyri við einum sitati eftir Karl Marx:

»Menn skapa sjálvir sína egnu søgu, men teir gera tað ikki, sum teir sjálvir høvdu viljað.«

Hesi orð hava ongantíð verið so somn sum her, og tað prógva skaldsøgunar hjá Einari Már til fulnar. Navnleysir vegir er ein lýrisk søga úr tjúgundu öld, skrivað við evnum, skili og inniligum ansi fyri perspektivi.